

Gekraagde wespvlinders in tapuitensnavels

Tekst:
Remco Versluijs &
Herman van Oosten
Stichting Bargerveen /
Afdeling Dierecologie,
Radboud Universiteit
Nijmegen

Met slechts enkele waarnemingen verspreid over het land is de gekraagde wespvlinder (*Sesia bembeciformis*) een uiterst zeldzame vlinder in Nederland. Zeer bijzonder was de waarneming van drie exemplaren als tapuitenprooi in 2009, tijdens onderzoek naar het dieet van tapuiten (*Oenanthe oenanthe*) in de duinen bij Bakkum (Noordhollands Duinreservaat). In 2010 maakte de gekraagde wespvlinder weer deel uit van het dieet van één tapuit. In dit artikel willen we dieper ingaan op de bijzonderheid van deze waarneming en nieuw licht werpen op de verspreiding van deze weinig bekende dagactieve nachtvlindersoort.

Sinds 2007 doet Stichting Bargerveen, deels in samenwerking met SOVON Vogelonderzoek Nederland, onderzoek naar de achteruitgang van tapuiten in de Nederlandse kustduinen. Met nog geen 200 broedparen in heel Nederland is de tapuit een zeldzame broedvogel geworden. Dit terwijl Nederland tot eind jaren '70 naar schatting nog enkele duizenden broedparen telde. Om te achterhalen welke factoren verantwoordelijk kunnen zijn voor deze enorme achteruitgang en waarom herkolonisatie na herstelmaatregelen uitblijft, doen we onderzoek naar voedsleecologie en broedsucces van deze insectenetende zangvogel.

Met behulp van geautomatiseerde videocamera's filmen we volwassen tapuiten op het moment dat ze hun nest, gebouwd in een verlaten konijnenhol, binnengaan. Sinds 2008 hebben we duizenden prooien voorbij zien komen en gedetermineerd. Vlinderrupsen, keverlarven en adulte kevers vormen belangrijke prooigroepen, maar de diversiteit aan gevoerde prooien is veel groter. De vogels vormen zo een prima indicator van wat voor insecten er op dat moment actief zijn en geven een beeld van de insectendiversiteit van droge duingraslanden. Op deze wijze hebben we al diverse zeldzame insectensoorten aangetroffen zoals tientallen exemplaren van het bladhaantje *Galeruca pomonae*, duinparelmoervlinders en rupsen van kommavlinders.

Eddy The King

Op 29 juni 2009 filmden we drie keer een gekraagde wespvlinder, waardoor de indruk ontstond dat er een populatie voorkomt in de bewuste duinvallei. Deze gedachte wordt begin juli 2010 bevestigd door het filmen van maar liefst 49 gekraagde wespvlinders in tapuitensnavels! Keer op keer komt hetzelfde mannetje tapuit ('Eddy the King', omdat hij er vaak twee vrouwtjes tegelijkertijd op na houdt!) het nest binnen met één en soms zelfs twee van deze geel-zwarte vlinders (foto 1). Uit de filmbeelden blijkt dat veruit de meeste worden verzameld in de ochtenduren, grofweg tussen 7.30 en 10.00 uur. Omdat alle tapuiten in deze populatie individueel herkenbaar zijn aan kleurcombinatie

Foto 1. Tapuiten met gekraagde wespvlinder.

Remco Versluijs & Herman van Oosten

Remco Versluijs

Foto 2. Uitsluitgat en huidje van gekraagde wespvlinder.

ties, hebben we kunnen vaststellen dat het om hetzelfde mannetje gaat als in 2009, in dezelfde duinvallei.

De habitat van gekraagde wespvlinders bestaat in de duinen uit kruipwilgenstruwelen (www.vlindernet.nl). Tapuiten foerageren echter in korte en open vegetaties en zullen niet in het kruipwilgenstruweel op zoek gaan naar wespvlinders. Meerdere malen hebben we gezien hoe Eddy langs de randen van het kruipwilgenstruweel met alle gemak wespvlinders vindt en vangt. Uiteraard hebben we ook zelf geprobeerd om deze fantastische vlindersoort te vinden. Met zo veel individuen op beeld kan dit toch niet moeilijk zijn... Helaas! Ondanks enkele uren grondig zoeken (op handen en knieën door en langs het dichte kruipwilgenstruweel) hebben we geen enkele levende wespvlinder weten te vinden. Wel troffen we aan de voet van een grote kruipwilg een huidje aan, zeer waarschijnlijk van de gekraagde wespvlinder (Aldus D. Groenendijk en J. van der Meulen) (Foto 2)! Het huidje lag op de grond onder een dikke wilgentak. In de tak zat op enkele centimeters boven de grond een klein gaatje (Foto 2) waar het beest moet zijn uitgeslopen. Waarschijnlijk is dit één van de weinige gevallen, zo niet het enige, waar voortplanting in Nederland is vastgesteld?

Kruipwilgenstruweel

Het kruipwilgenstruweel (Foto 3) in de habitat van het gefilmde tapuitenpaartje bevat een flinke populatie gekraagde wespvlinders, zeker in 2010. Ondanks grote aantallen vlinders blijkt het bijzonder lastig de vlinders waar te nemen: zonder Eddy the King hadden we deze populatie niet (snel) gevonden! Vergelijkbare kruip-

wilgenstruwelen komen veel voor in het Noordhollands Duinreservaat en in andere duingebieden langs de kust. Bovendien is het insect onopvallend en lastig vast te stellen. Dit maakt het zeer goed mogelijk dat de soort wijder verspreid is langs de kust dan tot nu toe is vastgesteld. Of is de soort werkelijk zo zeldzaam en zijn in dit kruipwilgenstruweel cruciale - maar onbekende - ecologische randvoorwaarden aanwezig, die elders ontbreken? Om hierop een antwoord te krijgen is verder onderzoek noodzakelijk. Alleen met meer kennis over de verspreiding en ecologische vereisten van deze soort zal duidelijk zijn of, zo ja en welke beschermings- en herstelmaatregelen noodzakelijk zijn.

Meer informatie over het tapuitenonderzoek en video-beelden van de wespvlinders zijn te vinden op www.stichtingbargerveen.nl.

Remco Versluijs

Foto 3. Het kruipwilgenstruweel waar de gekraagde wespvlinders werden verzameld.